

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

לה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

וויא אויך אללעו, וואו אים
הויזע וואר: (ל) דא שפראך
יעקב צו שמעון. אונד לוי,
איהר האכט מיך בעטריבט,
דאס איהר מיך שטינקענר
געמאכט (דאן הייסט, פער-
האסט געמאכט) בייא דעם
איינוואהנער דעו לאנדעו,
בייא דעם כנעני, אונד פרוז:
אויך אכער דאכע ווענוג
לייסע, ווען זיא זיך אויכער
מיך פערואסטעלן, זא קאג-
נען וויא מיך שלאגען, אלוף
קאן אויך מיט מיינעם הויזע
פערטילגט ווערדען: (לא) זיא
שפראכען, זאלל ער אונרע

ואת כל אשר בבית: ל ויאמר
יעקב אל שמעון ואל לוי
עברתם אתי להבאישני בישב
הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי
מספר ונאספו עלי ודכונני
ונשמדתי אני וביתי: לא ויאמרו
הכוונה יעשה את אחותנו: פ
לה ויאמר אלהים אל יעקב

שוועטער, וויא איינע הורע האלטען? לה (א) גאטט שפראך צו יעקב, מאכע

רש"י תרגום אונקלוס

(ל) עברתם לזון מים עכורים אין דעתי
כלולה עכשו ואלגדה כלולה היתה החנית
ועברתם אותה מוסרת היתה ביד כנענים
שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אמרו' עד אשר
תפרה ונחלת את הארץ לפיכך היו שותקין:
מתי מספר אנשי מועטי: (לא) הכוונה
הפקר: את אחותי ית אחתנא:

קום ביתי: (א) ויאמרו הכנפיקת ברא
יעבד ית אחתנא: לה (א) ויאמר יי ליעקב קום

באור

מלעיל כדי להשיך הנח במקום עין הפעל: ואת כל אשר בבית, כצית חשד אי צית
שכס' (הראב"ע), ואין טורח כי שב על כל צתי העיר וד"ל צבית של כל אחד מהחללים:
(ל) עברתם, הרד"ק בשרשים ארש עבר פי' לשון השחתה, ורש"י פי' לשון מים עכורים אין
דעתי כלולה עכשו: להבאישני, את ריחי, כמו אשר הבשחתם את ריחתי (שמו"ה' כ"א)
(הראב"ע), ולשון הרד"ק בשרשים ארש באש, כל אשר תינח כלשון הזה הסענין סדחן אכל
תפרש כל אחד לפי ענין הקרוב אליו, להבאישני כי שב הארץ להתעייבני ולעושים כי כמו שיש
אדם בדבר העובאש עכ"ל: מתי מספר, אנשים מועטים איכולין לספרם בנקל, מתי, כ'
אנשים, וככלל זכרים ונקבות, ושראשתי, ולא כוונת היחיד מוט: ונאספו עלי, ואם יתאכס
עלי יכולי להכות אותי ולזכמדותי אני וביתי: (לא) ויאמרו, שמעון ולי: הכוונה יעשה,
העשה את אחותי, כ"ה פשוט של מקרא, וכן פי' הראב"ע, וכן ויתורגם כל"ה, ויא'
לפי' יעשה פעל ינח, ואחותי היא הנעשה, אבל א"ת הכנפיקת ברא יתעבד ית אחתנא
תרגם יעשה כמו יעשה בנידוי צו"ד והעין בקוץ כוונתו הארצו לתרגם כל נפעל
כלשון התפעל, אך בנמשאות קדמוניות נמשא, יעבד ואל"כ יכרש כפי' הראב"ע
והעתרגם האשכנזי:

(א) ושב

וישלח לה

קום עליה בית-אל ושם
ועשה שם מזבח לאל הנראה
אלה בברכה מפני עשו אחיה:
ויאמר יעקב אל-ביתו ואר
כל אשר עמו הסרו את-אלהי
הנבר אשר בתכם והטהרו
והחליפו שמלותיכם: ונקומה
ונעלה בית-אל ונעשה שם
מזבח לאל הענה אתי ביום

צדתי

ווילל איך דעם גאטטע איינען אלטאר מאכען, דער מיך אם טאגע

תרגום אשכנזי רנ"ט

דיך אויף! געהע הינאויף נאך
בית אל, כלויבע רא: אונד
טאכע ראועלבוט דעם גאטטע
איינען אלטאר, דער דיר ער-
שינען איזט, אלו דוא פאר
דיינעם ברודער עשו פלאה-
עזט: (ג) רא שפראך יעקב צו
זיינען הויזל-יסען, אונד צו
אללען, דיא בייא איהם
ווארען: לענט דיא פֿרעמדע
גאטטער אב, וועלכע אונטער
אייך זינד, רייניגט אייך,
אונד וועלעלט אייערע קליי-
דער: (ג) וויר וואללען אונז
אויפֿמאכען, אונד הינאויף
נאך בית אל געהען: דארט

רש"י

תרגום אונקלוס

קום סק לבית אל ותיב תמן ועביר
תמן מדקחא לאלהא דאתגלי עלך
אמערקך טו, קדם עשו אחיה:
(ג) ואמר יעקב לאנש ביתיה וכל
דעמיה אערו ותרטענות עמטיא די
וינסק לבית אל ואעביר תמן מדקחא לאלהא דקבל צלותי ביוטא דעקתי

והוה

באור

לה (א) ושב שם ועשה שם מזבח, לא ידעתי מהו ושם, ויתכן שיהו לשבת שם
תחלה ואחר כך יעשה המזבח להטהר מטומאת ע"ז או מן החללים שהרגו כענין ואתם
תנו מקוץ למחנה שבעת ימים (במדבר ל"א י"ט), כי לא טו עדיין כמי מטאת ועקב כודהר
בטובה להטהר טרם בואו שם או שיהיה ונקימה ונעלה בית אל מוקדם במעשה ואלו טיה ושם שם
לפנות מחשבתו לדברה באל (הרמב"ן), מה שאמר כי ונקומה וגו' מוקדם במעשה שכוונתו
שאמר להם הסרו וגו' אחר שנקומה ונעלה וגו', איכנו מכון כי במעשה כאמר ויתנו אל יעקב
וגו' ויתן אתם יעקב תחת החלה אשר עם שכם, כמלא שהסירם וטמאם אל שכם קודם שנסע
לבית אל, ולי נראה כי ושם שם הוא כמו הנעשה שכולל לשבת שם ולא תירח מיושבי הארץ שירכו
להתקם מוקד על הריגת שכם, ועל זה כאמר אחריו ויסעו ויהי תחת אליהם יע': (ב) ארתו
דגבר, שיש בידכם משלל שכם, וכבר הוא תאר מענין ההכחשה והזרות והוא הפך ההכרה:
והטהרו, שירטנו הגוף, והחליפו שמלותיכם מהמקום הזה כלמוד שקייב כל ישראל כאשר ילך
(1) לג א א 33 להפסלל

כאנע טיינער נאָהט ערהאַרט
האַט, אַנד אויף דעם וועגע,
וועלכען איך גענאַנגען, מיט
סיר געוועזען איהם: (ד) זיא
איכערנאָבען דעם יעקב,
אַללע פֿרעמדע גאַטטער,
דיא זיא כּיּיא זיך האַטטען,
ווייז אויך דען שמוק זיין
זיִהרען אָהרען: אונד יעקב
פֿערגרוב זיא אונטער דער
לונדע, וועלכר בייא שכם
שטאַנד: (ה) זיא רייזטען אַכ:
אונד איינע אַנגוט פֿאַן גאַטט
קאַם איכער דיא שטאַרטע,
וועלכע אום זיא הערום

צִרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בַדְרֹךְ אֲשֶׁר
הִלַכְתִּי: וַיִּתְּנוּ אֵלַי יַעֲקֹב אֶת
כָּל־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּיָדָם
וְאֶת־הַנּוֹמִים אֲשֶׁר בְּאֲזְנוֹתָם
וַיִּטְמְן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֲלֵהָ
אֲשֶׁר עִם־שָׁכֶם: וַיִּפְּעוּ וַיְהִי
חֶתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעַרְוִים אֲשֶׁר
סָבִיבוֹתֶיהֶם וְלֹא־רָדְפוּ אַחֲרַי בְּנֵי

לאַגען, דאַס זיא יעקב'ו וָאָהגען ניכט נאָעזעטטען:

רש"י

תרגום אונקלוס

יס בידכם כמות של ע"א: (ד) האלהי מין
אילן סרק: עם שכם אצל שכ': (ה) חתת
מענות עמטמא די בידיהון ונת קדשיא די באודגיהון וטטר ותהון יעקב
תחות בוטמא די עם שקם: (ו) ונטלו ותנת בתלא טן קדם יי על
עמטמא די בקרני סתרגיהון ולא רדפו בתר בני יעקב

באור

להתפלל לתקום קטוע להיות נטו נקי ונלבוטו נקיים • (הראב"ע), (ד) ואח הגומים אשר
באזניהם, מפרשי הפסט לא בארו בזה מדוע פרט הכתוב הנזכרים והוא טוב להתחיל כל
שאלתיהם דמסתמא זשוכן, ויראה לי כדעת הראב"ע שחלוק השאלות לא הי' רק לנקיות ולא
עמוס ע"ו (כדעת רש"י), ולא הוצרכו רק להתלפס וללבוט אחרים נקיים ולא לתנם ליעקב
לטמנס, אכל הנזמים הי' מנוייר בכס ע"ו והס נכלל הסרו את אלהי הנכר וגו' ולכן נתנם
אליו לטמנס עם יתר הע"ו, ומנאתי כן בתרגום יב"ע, וית קדשיא דהו באודגיהון דיתגי קרתא
דשכס דהוה נייר כהון דמות פיסליה, והוא מפרש באזניהם של אנשי שכם, ומה שאמר דמות
פיסליה ולא פיסלהון, יראה שכוונתו פסל של שכס, ר"ל שזרתו היתה חקוקה בנומיהם, אליו
לשם ע"ו, או אפשר לאהבתם אותו ולכבודו, ואף שלא היו לפ"ו ע"ו, נתנום לטמנס להכרות
מזרן זכרו: האלה, אנקלוס ויב"ע תרגמו בוטמא, ובתב רבי יונה כי כן נקרא בערבי נטס
(ובל"א טערעבינטי), והיא אילן ופרי שלו נרניר ירוק ועושין ממנו שין ונקרא שין בוטס, ר"ל
כי הוא הנקרא בלע"ז חולמו (ובל"א חולסנויס). (רד"ק בארשים שרש אלה), והרמב"ם
בפירושו לזכ"ש שביעית פ"ו מאנה הי' מפרשו בל"ט בערבי, שהוא פי' החלן לדעת יב"ע מתרגם
הנביאים והירושלמי מתרגם התורה, כמ"ש להלן (בפסוק ח'): עם שבם סמוך לשכס, וכל
יב"ע והמתרגם האשכנזי: (ח) חתת, פחד, ושרי חתת, והשם חתת והראוי חתתה כולם
ש"ט לך שפחה, ולכבודות שתי ת' חסרו ה' והכליעו בדג' הכ' והמ' ו
שכ' במלת חתת היא במקו' ה"א הנקנה שמשנה נסויכות לת"ו, כמו במלת

יעקב: ויבא יעקב לווה אשר
 בארץ פנען הוא בית אל הוא
 וכר העם אשר עמו: ויבן שם
 מזבחת ויקרא למקום אל בית
 אל כי שם נגלו אליו האלהים
 בברחו מפני אחיו: ותמרה
 דברה מינקרת רבקה ותקבר

(ו) יעקב קאם צו לוו אן ,
 ווערלבען אים לאנדע כנען
 ליגט , יעצט בית אל : ער
 אונד אללעז פאלק , וועלבען
 ביא איהם וואר : (ז) דא
 זעלבסט בוואסע ער איינען
 אל טאר , אונד נענטטע דען
 ארט , גאטט צו בית אל : דען
 דאוועלבזט האבען זיך איהם
 דיא גאטטליכע וועזענאפעני
 באהרט , אלו ער פאך וינעם
 ברודער פלאה : (ח) רבורה
 דיא אטמע דער רבקה
 אונטער אונד ווארד

קדש
 טתחת

תרגום אונקלוס

רש"י

יעקב : (ו) ואתא יעקב ללוו די
 בארעא דכנען היא בית אל הוא וכל
 עמא די עמיה : (ז) וכנא תמן מרבחא
 וקרא לאתרא אל בית אל אחי תמן
 אתגליאו ליה מלאכי די בני ערקה
 מן קדם אחוהי : (ח) ומיתת רבקה
 מינקתא דרבקה ואתקברת מלרע

פחד : (ו) אל בית אל . הקב"ה בבית אל
 גילו שכינתו בבית אל יש תיבה חסרה ב"ת
 המשמשת בראשה כמו הנה הוא בית מכיר בן
 עמיש (שמע"ב ט') כמו בבית מכיר . בית
 אביך כמו בבית אביך : נגלו אליו האלהים .
 במקומו הרבה יש גם אלהות וחדות בלשון
 רבים כמו אדוני יוסף, אם בעליו עמו ולא כאמר
 בעלו וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר
 בלשון רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא
 תמצא בלשון רבים : (ח) ותמת דבורה : מה
 ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה
 רבקה

באור

שפחא שרי (לעיל י"ז ח') : (ו) ויקרא למקום , שחן לח שהקים מצבה שם בבואו מבית אביו ,
 אל בית אל , כי מתחלה נקראת שם העיר בית אל , וחולס לח שם העיר לראשונה , אבל עכשיו
 קרא שם המקום בית אל שחן לעיר אשר חלס שם , אל בית אל , לפי שעד עתה הוא היה בעזרו .
 (הרשב"ם) : אל בית אל , הקב"ה בבית אל גילו שכינתו בבית אל יש תיבה חסרה ב"ת המשמשת
 בראשה כמו הנה הוא בית מכיר בן עמיאל (שמואל ב' ט' ד') , כמו בבית מכיר , בית אביך
 (בראשית כ"ד כ"ג) , כמו בבית אביך . (רש"י) , וכ"ת יב"ע , אל דאשרי שכינתיה בבית אל :
 נגלו אליו האלהים, המלאכים כמ"ש יהנה מלאכי אלהים עליוס וירדים בו , כן פי' הראש"ע ,
 וכן ת"א ויב"ע, מלאכי דה' : נגלו, הרבה פעמים מלאכו לשון אלהות וחדות בלשון רבים יכן
 לשון בעל, וכן אהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בל"ר אבל א' מכל שאר השמות לא תמצא בל"ר,
 ועיין מ"ש בפ' וירא (שם כ"י ג') : (ח) ותמת דבורה , מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי
 שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם (שם כ"ז מ"ה) , שלחה דבורה אצלו לפדן ארס
 לנאת משם ומתה בדרך , מדברי רבי משה הדרשן למדתי . (רש"י) , והרשב"ן השיב עליו
 באמרו שחוק הוא שתהיה הוקנה השליח שחלף אמו ליעקב , ולכן פי' באוסן אחר ע"ש , אבל
 בס' הישר סופר כדברי ר' משה הדרשן , אך לא באשר אמר הוא שבעת ההי"ח בשלחה , אבל כבר
 היקה בבית יעקב זה שמונה שנים , כי בעת שנוכד יוסף שהי' לו יעקב בן כ"א שנה , ולא נשלמו

אונטער ביח אל בעגראכען ,
אונטער דעם אייבענבוים :
דווען נענגבע מאן , אלון
בכורה , קלאגעאייבע :
(ט) נאָסט ערשין דעם יעקב
אַכערטאַרן , אלו

מתחת לבית אל תחת האלון
ויקרא שמו אלון בכות : פ
ט וירא אלהים אל יעקב עוד

בבא

חרגום אונקלוס

רש"י

מלרע לבית אל בשפולי מישרא
ויקרא שמייה מישר בכותא : (ט) ואתגלו
וי יעקב עוד כמיתוהו

דנקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה
דברה אלל לפדן ארס לנחת משם ומתה
בדרך . מדברי ר' משה הדרשן למדתי :
מתחת לבית אל . העיר יושבת בהר ונקברה
ברגלי ההר : תחת האלון . באיטולי משרא
שהיה מישור מלמעלה באטעו ההר והקבורה
ואגדה כתבאר שם באכל שני שהוגד לו על אמו
את יום מותה שלא יקללו הבריות כרם שינת ממונו עשו אף הכתוב לא פרסמה :
(ט) עוד . פעם שני במקום הזה אחד בלכתו

באור

י"ר שני עבודתו בשתי בנותיו , שלחה דנקה את דבורה בת עוז בן נחור מיינקתה ושני אכשם
מעבדי יצחק אל יעקב לשון אל יצחק אביו , ויעקב השכיר את עמו לעבוד בבית לבן עוד שש
שנים בשכר הנאן , וכאשר ראו עבדי יצחק כי לא שב יעקב וישבו אל יצחק , אך דבורה נשארה
שם עם נשי יעקב ועם בניו בחרן , עד כה ספורו , ואולי שלחה אליו דנקה את דבורה בידעה
שיש לו בנים קטנים י"ב והגדול שבהם לא הי' אז עדיין בן' שנים , כדי שתהי' לו לעזר בעורק
בניו הקטנים ולהיות להם לאומנת , כמו שכתב גם הרמב"ן לפי דרכו , וכתב עוד הרמב"ן ח"ל
לא ידעת למה נכנס הפסוק הזה נין ויקרא למקום אל בית אל ובין וירא אלהים אל יעקב עוד
והפס"ק נענון אחר שהיה נבנת אחת ובמקום אחר כי יעקב בבואו לזה היה בית אל בנה מונח
וקרא למקום אל בית אל ונראה לו האלהים שם ויברך אותו ולמה הוא הכתוב הזה בתוך ענין
אס' והקריב מה שאמרו רבותינו ו"ל שירשח למיתת דנקה ולכן קרא שם המקום היות אלון
בכות כי אין בכי ואנקה על המינקת הזקנה שיקרא גם המקום עליו אבל יעקב בכה והתאבל על
אמו הנדקת אשר אהבתה ושלחה אותו שם ולא זכתה לראותו באו , ולכן נגלו אליו האלהים
וברך אותו לנחמו כאשר עשה ליצחק אביו אחרי מית אברהם ובשניה' אמרו חכמים ברכת אבלי'
ברכו וסיוע לזה מה שאמרו למטה ויבא יעקב אל יצחק אביו משרא קרית הארבע ואלו היתה
דנקה שם היה מוכיר אל אביו ואל אמו כי היא האולמת אותו שם והגורמת לו כל העוה ויצחק
בעצמה בזה אותו ללכת שם עכ"ל : החת האלון , א"ת באיטולי משרא , וכ"ת יב"ע , וכן פי'
רש"י לפי פשוטו , הנה פתרו אלון בספת האל"ף כמו אלון בנידרי שענינו מישור כמו אובי משרא ,
וכתב רש"י לא אלון פירשו מישור , רק שמישור של בית אהיו קורין לו אלון , ולפי' לא תרגמו
אנקלוס וינ"ע המלה רק ענינה כי שם העגם לא ישמנה בארמי , ועיין מ"א בפ' לך לעיל
י"דו' , ואלון בכות ת"א ג"כ משר בכותא , אבל יב"ע תרגם אחרן בכיותא , והוא ע"פ דרש
האגדה מב"ר שהביא רש"י שנתבאר שם באכל שני שהוגד לו על אמו שמתה , אולם בתרגום
ירושלמי מתורגם תחות בלוטה וקרא שמה בלוט בכיותא , וכן כאלה וכללן (ישעי' ו' י"ג) ,
אלונים מנאן (יחזקאל כ"ו) , תחת אלון ולגנה (הושע ד' י"ג) , תרגם שם יב"ע בלוטא ,
בלוטין , והוא הנקרא בערבי ג"כ בלו"ק , ובלע"ז אנד"א , (ר"ל הפרי נקרא בלשון איטלי'
גיא"די והוא מאכל חמרים ובני אדם אוכלים אותו בשעת הדחק) , ובל"א (חייכלין) , והערשון
נקרא בערבי ש"ך בלו"ט כלומר מלך האלונים והוא הערשון : אלון בכות , לא נכתב אל
עמני אבל המקומות שהלך יעקב בתורתו הולך ומשרא , פגואל , סכות , אל אלהי ישראל , שם ,
עירו

בבאו מפרן ארם ויברך אתו :
 ויאמר לו אלהים שמך יעקב
 לא יקרא שמך עוד יעקב כי
 אם ישראל יהיה שמך ויקרא
 את שמו ישראל : יא ויאמר לו
 אלהים אני אל שדי פרה ורבה
 גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים
 מחלציה יצאו : יב ואת הארץ
 אשר נתתי לאברהם וליצחק
 לך

אלו ער פאן פרן ארם צו
 ריק קאם : אונד ועננטע
 איהן : (י) שפראד נעהמליך
 צו איהם , דיין נאמען אונט
 יעצט יעקב : מאן זאלל דיך
 אבער ניכט מעהר יעקב נעג-
 נען , זאנדערן ישראל זאלל
 דיין נאמען זיין , ער נעננטע
 איהן אלזא ישראל : (יא) גאטט
 שפראד פערנער צו איהם ,
 איך בין דער אל-מאכטיגע
 גאטט , זיין פרוכ-באר ,
 אונד מעהרע דיך , אין פאק
 אונד איינע מענגע פאל-קער
 ווערדען פאן דיר הערקאמן
 מען : אונד קאניגע אויז זיינע
 לענדען הערפאר גערען :
 (יב) דאן לאנד , וועלכען איך דעם
 אברהם אונד דעם יצחק געשענקט האבע ,
 ווילל

תרגום אונקלוס

רש"י

במיתוהי מפרן ארם וברך תיה :
 (י) ואמר ליה יי שמך יעקב לא
 ותקרי שמך עוד יעקב אלהו ישראל
 יהי שמך וקרא ית שמה ישראל :
 (יא) ואמר ליה יי אנא אל שדי פוש
 וסני עם וקנשת שבטין יהון מינה
 ומלכין דשליטין בעממא מינה
 יפקון : (יב) ונת ארעא די יתבית
 לאברהם וליצחק

ואחד באונו : ויברך אותו ברכת אבליס :
 (י) לא יקרא שמך עוד יעקב : לשון אדם הנא
 במארכ ועקבה אלא לשון שרונג : (יא) אני
 אל שדי : שאני כדאי לברך שהברכות שלי :
 פרה ורבה : על שם שעדיין לא נולד בנימן ואף
 על פי שכבר נתעברה מוט : גיי בנימן :
 גוים : מנשה ואפרים שעתידים לנאת מיוסף
 והם במנין השבטים : ומלכים : שאל ואיש
 צאת

באור

עירו של שכם , לזה , א בית א , אלון ככות , בית אל השני שאמר וירא אהים א יעקב עוד :
 בית לחם , אפרת , מגדל עדר : (הרשב"ם כ"י על ק"ף ונטוסה הדפוס חסר) : בכוח , שם ,
 מענין נכיה : (ט) עוד , פעם שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד באונו : (י) שמך יעקב ,
 לבר עד עתה : לא יקרא שמך עוד יעקב , לברו : כי אם ישראל , מאתחף עמו , כן פי'
 הראש"ע ומי , ולשון הרמב"ן שמך יעקב , יאמר כי עתה עודך אתה נקרא יעקב אעפ"י שהחליף
 שמך שרו של עשו כיהוא לא בשתלח לך להחליף את שמך אבל מעתה לא יקרא שמך יעקב כי אם
 ישראל יהיה שמך וזה טעם ויקרא את שמו ישרא , או ירמוז שקרא את שמו ישראל מיוסף על יעקב
 לא שאמר להקרא יעקב עכ"ל : (יא) אני אל שדי , שאני כדאי לברך שהברכות שלי : פרה
 ורבה , על שם שעדיין לא נולד בנימן ואעפ"י שכבר נתעברה מוט : מחלציה , הם המות י'
 לשון ר"ע מסורנו אכאים הנזכרים למלכות ולא חנטרד לתת עליך איש נכרי כענין במלכי אדום
 שעלה מחזקה שאלו מרסות הנהר ואלתם עכ"ל : ואת הארץ אשר נתתי לאברהם
 וליצחק

ווילל איך דיר געבען :
 געהמליך ריינעם זאמען נאך
 דיר ווילל איך דאן לאנד
 איינגעבען : (יג) גאסט ער
 האב זיך פאן איהם : אן
 דעם ארט , וואָ ער מיט
 איהם גערעדעט האטטע :
 (יד) יעקב שטעללעטע איין
 דענקמאהל אויף אן דעם
 ארט וואָ ער מיט איהם גערעדט
 האטטע איין דענקמאהל
 פאן שטיין גאס טראנקאפער
 דרויף , אינד לים אעל
 דרויף פליסען : (טו) יעקב גענטע דען

לך אתגנה ולורעד אהרד אתן
 אתה ארץ : יג ויעל מעלין
 אלהים במקום אשר דבר
 אתו : ששי יד ויצב יעקב מצבה
 במקום אשר דבר אתו מצבת
 אבן ויסד עליה נסד ויצק עליה
 שמו : טו ויקרא יעקב את שם
 המקום

ר ש י

תרגום אונקלוס

בשת שהו משב' בנימן שעדיין לא טלה :
 (יג) במקו' אשר דבר אתו : איני יודע מה
 מלמדנו : (טו) כגרת ארץ : מנחם פירש לשון
 כגיר רבוי מהלך רב : ואגדה בזמן שהארץ
 חללה ככברה שהכיר מני הסתיו עבר והארכ
 עדין לא גא ואלן זה פשוטו של ויקרא שהיו
 כנעמן

לך אתגניה ולכנך בתך אתו
 ארעא : (יג) ואסתלק מעלוי יקרא
 דני באתרא די טליל עמיה : (יד) ואקים
 יעקב קטמא באתרא די טליל עמיה
 קטת אבנא ונסד עליה נסבין וארין
 דאתרא

עלה גישתא : (טו) וקרא יעקב ית שמו

באור

וליצחק לך אתגנה, כאשר נתתי להם בן אתנה לך ירוח זה בשבוע' כי להם נתנה בשבוע' אל
 ירוח החט' חבל לא (ג'ל' ע"ל לו) נתנה מתח' בלא שבוע' חזו שאומר בכל מקו' אשר בשבוע'
 לאנרהם ליכתק וליעקב אז שיהיה הכפל הנגזרה לו לשבוע' כאשר פירשתי כבר (לעיל כ"ג)
 (הרמב"ן) : לך אתגנה ולורעד אחר ד אחז את הארץ, אתגנה באורו מתנה לבד שיהיה
 הארץ שלי עם שלא יכבשה עדיין באופן שאם יוכל לכבשה או ירבה או יכבשה גזל בידו כי שלי היא
 ואחן פירשו הנתינה ממש לראות החקבל חזה שיכבש', כי שה נתן יסגול' ב' הפירושו' ה' זכר
 ומעשה יהי' ולורעד אחר ד וגו' באור על לך אתגנה, ור' לך לך אני נותנה שתהי' שלך, ונאמר
 אחר ד חתן את הארץ שיכבשה ממש, ותבין כוונת המתרגם האשכנזי שתרגם אתגנה (גמ'
 ואחן) חתן געבן, גם הוסיף תלת (געמליך) : (יג) ויעל מעלוי אלהים, כמו שאמר בגמ' שהיה
 ויעל אלהים מעל אברהם (לעיל י"א כ'), ובגמ' להודיע כי לא הי' זה מראה ותלום נגזר
 בלבה או כענין יתגא אחי ירושלמה במראות אלהים (יחזקאל ט' ג'), אבל שגרתה עליו כענין
 במקום אשר הוא עומד . (הרמב"ן) : (יד) ויצב יעקב מצבה, וכבר הניב בפעם הראשונה
 (ונסד עליה עתה נסד ויפק עליה שון), אז עשה בן פעם שנית והראשון קרוב לי . (הרמב"ן)
 וכן הסבסם הרמב"ן : ויסך עליה נסד, מים או יין והטעם שרמן אותה ואחר כך יפק עליה
 שון ובנית לא שום נדרו ונתן מעשר מהונו לכבוד השם למי שהי' נדוד ראוי לקחתו . (הראב"ן)
 ומשמע מדבריו שיעקר קיום הנדר הוא יניקת השין, אבל הנסך אינו נדרק הכנה ושגרתה
 העבודה כמו רחינת הניף לתפלה, אבל אין בן אשמות לשון נסך, והנה בבית עולמים היו
 אנסכים בכל קרנות בנין ובקת קרנות וחיוב, והיא עבודה נשורה אור חייב עלי', ואדוני
 יניקת שון על השונב איננה עבודה לדורות, ויב' תרגם ונסך עליה נוסך חסד וניסוך
 ארום כדן עתידין למעבד כמגא דמטליית וארין עליה משא ויתא : ויקרא יעקב וגו' בית אל
 יקראטו

וישלה לה

המקום אשר דבר אתו שם
אלהים בית אל: וינסעו מבית
אל ויהי עוד כברת הארץ
לבוא

תרגום אשכנזי רכב

ארט, אלווא נאטט מיט איהם
גערעדעט האטטע, בית אל:
(טו) ווא רייזטען פאן בית אל
וועג, אונד האטטען נאך איינע
ווייטע שטרעקע ריאנדעו,
נאך

תרגום אונקלוס

דאקרא רי מליל עמיה תמן וי בית
אל: (טו) ונטלו מבית אל ותוה עוד
קרוב ארעא לטיעל

רש"י

בנעמן מצינו וילך מאתו כבדת ארץ ואומר
אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרס' או
יותר כמו שאתה אומר כמד כרס חלק' שדה
כך במהלך אדם נותן שם מדה כבדת ארץ:
כי

באור

יקראנו כן פעם אחר פעם להודיע כי הדבר אמת וכפין כי הוא בית אלהים ושם השכינה תמיד
וכן ענין שם באר שבע (הרמב"ן), ועיין בפ' תולדת (כ"ז"ב), שכתבתי דעתי בענין באר
שבע באופן אחר, ולדעת הרשב"ם הוא מקום אחר שקרא בית א' ו"ל למעלה (במסוק ט') וירד
אלהים אל יעקב עוד, אחר שנבע מלח הוא בית א' קרא עוד את המקום השני בית א' כמו שמכרש
והולך עכ"ל: המקום אשר דבר אהו, כמה פעמים נאמר לשון זה בפרשה זו לפי שה' המקו'
שאמנע הדרכים ואין שם עיר (הרשב"ם): (טו) כבדת הארץ, מנחם פירש לשון כבדת
מהלך רב (ויחי' לפ' זה"ה"ק שרשית, וכן פי' הרשב"ם, וכן תרגם יב"ע והמתרגם האשכנזי),
ואגדה נומן שהארץ חלולה ככבדת שהגיר מני והסתו עבר ועדיין הארץ לא בא, ואין זה פשוטו
של מקרא שהרי בנעמן מצינו וילך מאתו כבדת ארץ (מלכים ב' ה' י"ט), אומר אני שהוא שם
מדת קרקע, לשון רש"י, והנכון מה שמשבנו רבי דוד קמחי כי הכ"ף לרמיון ואיננה שרשית
ומוציא המלה היו לבדות כמו (איכה ד' י'), ותברכי לחם (שמואל ב' י"ג ה'), ענין אכילה
מועטת בנקר ופירושה שיעור מהלך מן הנקר עד לעת האוכל כי כן ישערו כל הולכי דרך, זה
כתבתי תחלה ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלם שנת לאל העוב והמעטיב ראיתי בעיני שאין מן
קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל והנה הוכחש הפירוש הזה וגם דברי מנחם אבל הוא שם מדת
הארץ כדברי רש"י ואין בו תאר רק הסכמ' כרוב השמות והכ"ף לשאוש שלא נמדד בכיון ואם יהי'
השם הזה מתואר יתכן שיהיה ברית כמו בת מלשון מה ברי ומה בר בטני (משלי ל"א ב'),
והוא שם למדה הקטנה שימדדו הולכי אורחות כמו למיל היום ויאמר לה בת ארץ כי
המדה כמו בת לפרסה או למדה אחרת ידועה בימים ההם וכן ראיתי שאין קבורה
ברמה ולא קרוב לה אבל הרמה אשר לבנימן רחוק ממנה כארבע פרסאות והרמה אחר
בהר אפרים רחוק ממנה יותר משני ימים על כן אני אומר שהכתוב אומר קול ברמה
כשמע (ירמ' ל"א ט"ו), מליצה כדרך משל לאמר כי היתה רחל צועקת בקול גדול
ומספר מר עד ששמע הקול למרחק ברמה שהיא בראש ההר לבנה בנימן כי איננו
שם והיא חרבה מהם לא נאמר בכתוב ברמה רחל מנכה על בניה אבל אומר כי שם
כשמע הקול, וכראה בעיני כי קברה יעקב בדרך ולא הכניסה לעיר בית לחם יהודה
הקרובה שם (עיין מה שכתבתי בפ' ויחי מ"ח ז'), לפי שצפה ברוב הקדש שבית לחם
אפרתה יהיה ליהודה ולא רצה לקברה רק בגבול בני בנימן והדרך אשר השכנה בה
קרובה לבית אל בגבול בנימן וכך אמרו בספרי בחלקו של בנימן ויהי ויהי כדאית' בפרש'
וזהו הנכונה וראיתי לענות כ"ע שהוא מרגיש בזה ואמר קל ברום עלמא אשתמע ותרגם
כל הכתוב על כנסת ישראל (הרמב"ן), וכן פי' הרד"ק (בשרשים שרש ברה) בשם
דב סעדיה גאון שהכ"ף כ"ף הדמיון והוא כמיל לפי הענין בלא חסר, וגם הרד"ק
ענמו בפירושו על מלכים (ב' ה' י"ט), חזר בו ופי' כן, וגם רש"י שפי' כאן לדעת
ענמו שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר חזר בו בפ' ויחי וכתב מדת
ארץ והם אלפים אמה כמות תמום שנת כדברי רבי משה הדראן, ויתורגם לפ' בלא
(איינע)

נאך אפרת הין : דא וואללטע רחל געבאָררען , אונד עו נינג איהר האַרט בייא איהרעם געבאָררען : (יז) אַלז עו איהר נון זאָ האַרט נינג ביים געבאָררען : שפראַך דו יא וועהעמוטטער עו איהר , פֿירבטע ריך נור ניכט ! דוא האַזט אַכערמאלו איינו זאָהן : (יח) עו וואַר עבען אַלו איהר דיא זעעלע אויונינג , דען ויא שטאַרב , ראַרום געגנטע ויא איהו , כן אוני : זאָהן טיינער

לכּוּא אפרתה ותלד רחל ותקש
בלדהּ: ויהי בדהּקשתהּ
בלדהּתהּ ותאמר לה המילדת
אל תיראי כי גסיה לך בן :
ויהי בצאת נפשהּ כי מתהּ
ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא
לו בנימין : ונתמת רחל ותקבר

ברדך שמערצעו : ויין פֿאַטער אַכער געגנטע איהו , זאָהן דעו אַלמערז : (יט) רחל שטאַרב אַלזאָ , אונד וואַרד בעגראַבען אויף

רש"י

תרגום אונקלוס

(יז) כינס זה טוסף לך על יוסף ורבותיו דרשו עם כל שנט טלדה תאמה ועם בנימין טלדה תאמה יתירה : (יח) כן אוני . כן צערי . בנימין נראה צערי לפי שהוא לבדו טלד בארץ כנען שהיא כנען כאלהם בא ארץ כנענים כיו שאמר כנען בארץ כנען . הלך ונסיע הנגבה : בנימין . כן ייחן לשון נסן ויחן אתה נראתם (תהלים פ"ט) לפיכך הוא מלא

לטיעל לאפרת וילדת רחל וקשיאת בטילדה : (יט) ותהו בקשייתה בטילדה ואפרתה לה תיקמה לא תרחליו ארי אף דין ליד בר : (יט) ותהו בטיפק נפשה ארי טימא וקרת שטיה בר דני ואבתי קרא ליה בנימין : (יט) וטינת רחל ואתקברת באורח

באור

(איינע קליינע מיילי) , ונולכים (שם) כתב רש"י שם מדה של קרקע כמו צמדי כרם ארפכ"ט בלע"ז (ובל"א הוסף , או מארגן) : ותקש פועל יזא חבנין הכבד , ומשכשו ומקשה , רק שפלה הה"א בעבור וי"ו ההסך כמו ומכל להקתו (לעיל כ"ד י"ט) , ופירושו שהקשה הלידה על נפשה : (יז) בהקשתה , מקור ענין הכבד הנוסף , וזא ג"כ פועל יזא ע"ד ומקש , ולכן הקורא נהיה המקשה (חולין פ"ד מ"א) לא משתנה , וגם הקורא הַמְקַשֶּׁה לא משתנה , ולא כמ"ס . שם המ"ט לקרותו כמו ביטני הפעיל : אל חיראי כי גם זה לך בן , טוסף על יוסף , וכאשר התפלת יסף ה"י בן אחר (שם ל' כ"ד) , כן ה"י שקבל תפלתך ועתה התחוקי ואל תיראי שמתה , ולדבר על לבה נתכוונה , ור"ע ספורט כתב וז"ל אל תיראי , שיהיה הולד נקנה ממני שהחבלים מרובים לאמרם וז"ל חבלי נקנה מרובים משל זכר , כי גם זה לך בן , אף על פי שחבלי מרובים גם הוא זכר עכ"ל : (יח) כי טרה , כשקרנה לשות ולין נה תקוה קראה לו קודם שחיות בן אוני : בן אוני , בן צערי , וכן ת"א בר דווי , וכתב יב"ע והמתרגם האשכנזי , והראב"ע פ"י בן חבלי כמו לא חבלי נאני (דברים כ"ו י"ד) , כלחם אוניס (הושע ט' ד') , וכן פי' החיבון : בנימין , בן זקונים , בן ימים כמו לקן היען (דניאל י"ב י"ג) , כמו קימים . (הרשב"ם) , וכן מתורגם בל"א , והרד"ק כשרש"ס שם ייחן

בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לַחֵם:

אויף דעם וועגע נאך אפֿרַת ,
יעצט בית לחם : יעקב

ויצב

תרגום אונקלוס

ואקים

בְּאֶרְצָה אֶפְרַתָּה הִיא בֵּית לַחֵם :

באור

ימין פי' לשון ימין הפך השמאל ח"ל נתחבר שם העצם מימין ופירושו בן ימין, ולפי שהימין
כסדר וסביב יגל האדם מהשמש והקטן שבכנים סביב על האדם יותר קראו בנימין כלו' בן ימין
סביב וכסדר עלי שכולד לעת זקנתו, וכן תהי' ידך על איש ימין (תהלים פ' י"ח), האהוב
והסביב עליך כמו שאמר על בן אדם אמת לך (שם) עכ"ל עם קנת תו' מהמ"י, אבל רש"י פי'
בענין אחר ח"ל בנימין, נראה בעיני לפי שהוא לבדו כולד בארץ כנען שהיא בנגב כשארם בא'
מארס נהרים כמו שאל' בנגב בארץ כנען (במדב' ל"ג מ'), הנוך ונסוע הנגבה (לעיל י"ב ט'),
בנימין, בן ימין כמו נסין וימין אתה גראתם (תהלים פ"ט י"ג), לפיכך הוא מלא עכ"ל,
(וכ"ה בס' הישר, ויקרא יעקב את שם בנו הכולד לו אשר ילדה לו רחל בנימין כי בארץ הימין
נולד לו), וכתב עליו הרמב"ן ח"ל ולא הבינותי זה שתהא א"י דרומית לארס נהרים שהרי
ארס מורחית לא"י כדכתיב וילך ארצה בני קדם (לעיל כ"ט א'), וכתיב וין ארס יחזי
בלק מלך מואב מהררי קדם (במדבר כ"ג י"א), ויעקב עבר הירדן שהוא למזרחת של א"י
והיה חזר דרך אדום שהוא בדרום א"י נמצא ארס מורחית דרומית לא"י וא"י לנפונה אבל
אם נולד בתחום בית לחם אפרתה שהוא בארץ יהודה כדכתיב מבית לחם יהודה (רות א' א'),
וכתיב ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה (מיכה ה' א'), הנה הוא בדרומה
של א"י והנה בין בית א' ובין בית לחם אפרת כולד ואם המקום בהר אפרים הרי הוא בנפונה
של ארץ ישראל כדכתיב יהודה יעמד על גבולו מנגב ובית יובק יעמדו על גבולם מנפון
(יהושע י"ח ה'), ואם בחלקו של בנימין ג"כ אינה בדרום כדכתיב ויהי להם הגבול לפאת נפונה
(שם י"ב), ומכל מקום אין טעם לקרותו בן דרום, והנכון בעיני כי אמו קראתו בן אונו
ורמזה לומר בן אביו מלחם אוניס, לא אכלתי באני, ואביו עשה מן אוני כתי מלשון ראשית
אני (לקמן מ"ט ג'), ולאין אוניס (ישעי' מ' כ"ט), ולכן קרא אותו בנימין בן הכח או בן
החזק כי הימין בו הגבורה וההגלגלה כענין שכתוב לב חכם לימינו (קהלת י' ב'), ימין
תמצא שאלך (תהלים כ"א ט'), ימין ה' רוממה (שם קי"ח י'), רנה להיות קורא אותו
בשם שקראתו אמו כי בן כל בניו בשם שקראו אותם אמותם יקראו והנה תרגם אותו לעונה
ולגבורה וראיתי בד"ר בן אוני בן צעיר ואביו קרא לו בנימין בלשון הקדש ולא ידעתי מהו כי
הכל לשון הקדש וכן שמות כל בניו ל' קדש הם אבל רמזו למה שאמרתי שמתרגם הלשון לעונה
עכ"ל, אבל כבר כתבתי דעתי בסוף פ' וינא בפסוק ויאמר יעקב כאשר ראם כי אין ארס
מורחית דרומית לא"י רק מורחית נפונית לא"י כאשר יעידו ע"ז פסוקים רבים בגבולי הארץ
בפ' אלה מסעי ובס' יהושע, אשר לכונת הקיטור לא הבאתים, ויעקב בנסעו מחרן לחברון
לא הוצרך ללכת דרך ארץ אדום ולא לעבור את מעבר יבק, עד אשר שהגידו לו המלאכים כי
עשו בא לקראתו או נטל ענה ללכת לקראתו, ותחת כי היו פניו מועדות תחלה ללד
מערבית דרומית ללכת באלכסון מחרן לחברון, הפך עתה פניו ללד דרום ממש ללכת
לקראת עשו לפייסו ואז בא א' כחל יבק בגבול בני עמון, ועפ"י דברינו אלה יסולקו כל
הדוחקים, ואין הכפשה לדברי מן הפסוקים שהביא הרמב"ן שארס במורח א"י, כי גם רש"י
יודה זה אך הוא סייך לנפון, כאשר גם לדבריו היא מורחית דרומית ועכ"ז קורא אותה
הכתוב ארצה בני קדם, מן ארס וגו' מהררי קדם, וידעתי כי עיקר קושית הרב ז"ל על רש"י
הוא בעבור שכתב שהיא בנגב כשארם בא מארס נהרים, והבין הוא ז"ל שכוונתו בנגב ממש,
וא"כ ארס נפונית לא"י והוא נגד הכתובים הקוראים אותה ארץ קדם, אבל אין בן כוונת רש"י
כי לא בא לפרש רק מלת ימין, אבל בזאת יש להקנת נטיה אלכסונית למערב, והנה עיר
חברון, ואשר לשם היתה נגמת פני יעקב איננה בסוף הדרום סמוך למערב, אדרבה היא
סמוכה

(כ) יעקב ועצטע איין דענק-
 טאהל אויף איהר בעגראכ-
 ניס : ראזועלכע איזט דאן
 גראכטאהל רחל'ן ביו אויף
 דיען טאג : (כא) ישראל
 ריוועט ווייטער , אונד שלוג
 זיין צעלט אויף , יענזיטו דען
 העררענטורם : (כב) אלו
 ישראל נאך אין דעם לאַנדע
 וואָהנטע גינג ראובן הין , בע-
 שליף דיא בלהה זיינען
 פֿאַטערו

כ וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצֵּבָה עַל-קִבְרֹתָהּ
 הוּא מִצֵּבָת קִבְרֹת-רַחֵל עַד-
 הַיּוֹם : כֹּא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵהָ
 מִהַלְאָה לְמַגְדֵּל-עֵדֶר : כג וַיְהִי
 בְּשֹׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ
 רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בְּלָהָה פִּלְגֶשֶׁת
 אכז

רשי

תרגום אונקלוס

ולא : (כב) בשכן ישראל בארץ היא : עד
 שלא בא לחברון אבל יחזק ארעוהו כל אלה :
 וישכב . מתוך שכלל ישכבו מעלה עליו
 הכתוב כאילו שכבה ולמה כלל ויעזי
 שכמתה רחל נטל יעקב משתו שהיתה נתונה
 תדיר באהל רחל ולא באר אהלים ונתנה
 באהל בלהה בא ראובן ומבע עלבן אשו אשר
 אם אסות אמי היתה צרה לאמי שפחת אסות
 אמי

(כ) ואקים יעקב הקמתא על קברתה
 היא הקמתא קברתא דרחל עד דהוסיא
 דין : (כא) ונטל ישראל ופסקיה
 לטשכניה טהלאה למגדלא דעדר :
 (כג) והיה כד שרא ישראל בארעא
 הווא ואל ראובן וישכב את בלהה
 לחיטא דאכוה

באור

סמוכה יותר למזרח , ולכן הולך לשם מזרחית נמוכה יחי' עיקר מראית פניו לדרום אך
 יש לו נטיה אלכסונית קצת לכד מערב כאלכסון מזרובע ארוך , אשר אין להעמדה דרך כלל
 (כלי כוונה אל פרע הנטי' השועטת) להקפיד עליו ולפרשה , ויחזק לה הקדושה העיקרית
 לכד דרום , ומלבד כל דברי הנזכרים המדייק בלשון רש"י שכתב בחרן כנען שהיא נגב
 כשארם בא אחרם נהרים , ולא כתב בקושר י"ן בדרבו שהיא נגב לארם נהרים , י"ן נגב
 ספק שכוונתו שאיננה נגב משג לארם נהרים , רק כשארם בא אחרם נהרים לכד שכנני
 הגה הוא הולך נגב א"י (כי כן כוונתו בי"ן נגב על נגב א"י ולא נגב ארם , כחצר יחו
 הכתובים שהביא , וכאשר כתנתי בהקדמה כי כל הרוחות שנתב"ך יזרח ומערב נסן
 ודרום על קוטב א"י סובבות) , ולא כדעת הרשב"ן שארם נזרחית דרווית לא"י וזו
 ההולך מעבה לכד שכנגדה , הגה הוא הולך בנדר נסן של א"י , ועוד לאלוה עליון טהולא
 דאיתי להאריך . (כ) טעבה , היא אכן שמיביין אותה לנין הקבר , וכתב ר"ע ספרו
 מפני שהקבר על אם הדרך ויש לחוש לחטוטי קברי : קברתה , ר"ל קברה , והנה קבר
 הוא גם תאר אל המקום המיוחד לקבור שם שם או שמים , אבל קבורה משאטרו על ל'
 ענינים , א' הוא גם המקרה שופטת מהתואר כמו קבורת חזק יקבר (ירמי' כ"ג י"ט) ,
 ב' גם תאר אל מקום הקבורה , וכן ענינו פה , ויהי' גם נרדף אל קבר כמו נדק ונדקה , פטר
 ופטרה : (כא) למגדל עדר , סיווך לבית לחם היה כדכתיב בשרי עשר ואתה בית לחם
 אכרתה וגו' (מיכה ה' א') , וכתוב במשך ואתה מגדל עדר וגו' (שם ד' א') : (כב) ויהי
 בשכן ישראל בארץ ההוא , עד שלא בא לחברון אבל יחזק ארע כל זה : וישכב אה בלהה
 פילגש אכיו , לשון שכלל יוסי (ואולי הוא מפי' הדד'ק לש' נראשית) פילגש היא האמה
 כעיוסדת

וישלח לה

אביו וישמע ישראל : * פ

ויהיו בני יעקב שנים עשר : כג בני
לאה בכור יעקב ראובן ושמעון
ולוי ויהודה ויששכר וזבלון :
כד בני רחל יוסף ובנימן : כה ובני
בלהה שפחת רחל הן ונפתלי :

פסקא באמצע פסוק ובני

תרגום אשכנזי רסד

פאטערו קעכווייב : אונד
ישראל ערפוהר עו : עו האט
טע אכער יעקב צוועלף זאה
נע : (כג) לאה'ו זאהנע
ווארעו, יעקב'ו ערוטגבאהר
נער ראובן : זארען שמעון,
לוי, יהודה, יששכר אונד
זבלון : (כד) רחל'ו זאהנע
ווארען יוסף אונד בנימן :
(כה) דיא זאהנע דער בלהה,
רחל'ו מאגד, ווארען דין אונד
נפתלי : דיא

רשי

אמי תהא כרה לאמי לכך בלבד : ויהיו בני
יעקב שני עשר . מתחיל לענין ראשון משנולד
בנימין כשלמה המטה ומעתה ראויים למנות
ומנאן ורבותיו דרשו ללמדנו כל שכלס אין
וכול נדיקים שלא חטא ראובן : (כג) בכור
יעקב . אפילו בשעת הקלקל קראו בכור :
בכור יעקב . בכור למחלה בכור לעבודה
בכור למנין ולא כמנה בכורה ליוסף לא לענין
השנים

תרגום אונקלוס

ראבתי ושמע ישראל והיו בני
יעקב תרי עשר : (כג) בני לאה בוכריה
די יעקב ראובן ושמעון ורחל ויהודה
ויששכר וזבלון : (כד) בני רחל יוסף
ובנימן : (כה) ובני בלהה אמתא דרחל
הן ונפתלי : ובני

באור

המיוחדת לאדם למשכבו בלא כתובה וכלא קדושין וראובן חשב כי לא היתה חסודה עליו לפי
שהיתה תמלה שפחה ואחר כך לקחה אביו לפלגש והכתוב מעיד עליה שהיא' לו לאשה שכן כתיב
ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה (לעיל ל' ד) עכ"ל, הנה מפרש הפסוק כפשוטו, וכן פי'
הרמב"ן, וחז"ל אמרו (בשבת דף כ"ה ע"ב) שלא חטא בשכיבה ממש רק שבלבל משכבו ומעלה
עליו הכתוב כאלו שכבה, וכן תיב"ע וכן פירש"י, וכן סיפר בס' הישר ח"ל, ויהי אחרי מות
רחל ויתן יעקב את אהלו בלהה שפחתה : ויקח ראובן א לאה אמו על הדבר הזה וימלא
חמה : ויקם בחמתו וילך ויבא אל אהל בלהה וינתק את משכבו אביו ממש : בעת ההיא הוברה
מבני ראובן חלק הנכורה והמלכות והכהונה כי חלל יצועי אביו ותנתן הנכור ליוסף והמלכו'
ליהודה והכהונה ללוי על אשר חלל ראובן יצועי אביו עכ"ל, אולם אנקלוס תרגם הכתוב
כפשוטו, וכ"ל שכיונתו לפרש שכיבה ממש כדעת רבי אליעזר ורבי יהושע בשבת (סג), כי
תרגום של תורה אנקלוס הגר אמרו מפי ר"א ור"י כדאיתא במגילה (דף ג' ע"א), והעתרנס
האשכנזי תרגם כפי באור המלאת, ויוכלו דגרוו להתפרש ג"כ כדעת החומרים שלא חטא לא
שמעלה עליו הכתוב כלא חטא וקוראו חטא ממש : וישמע ישראל, ספר הכתוב ענותו כי שמע
שחלל בנו יצועו ולא כיה שייחאוהו מביתו מכלל בניו ולא יחל עמהם אבל ימנה עמהם ויהיו
שנים עשר והוא ימנה ראשון ולכך עשה משתי הפרשיות פסוק אחד כי אעפ"י שהוא תחלת ענין
שלא למנות השנים משנולדו כולם רמז כי ראובן לא נדחה במעשהו (הרמב"ן), ול' הרשב"ם
וישמע ישראל, לא נכתב זה לא להודיע שגביל שמע יעקב את הדבר אשר לו בשעת כוונתו
פחו כמים א תומר כי עלית משכבו אבך (לקמן מ"ט ג') : ויהיו בני יעקב שנים עשר, עתה
כשנולד בנימין היו שנים עשר (וכן פי' רש"י), ועד שסיים כל ענין אותה הפרשה לא ה' רוכה
להפסיקה עכ"ל : (כג) בכור יעקב ראובן, כל באתנא אף שדרך בעל העעמים לתבר ג'
שמות

(כ) דיא ואהנע דער ולפה ,
לאה'ז סאנד , ווארען גר אונד
אשר ריועו וינד דיא ואהנע
יעקב'ז , וועלכע איהם צו פרן
ארם געכאהרען ווארדען :
(כו) יעקב צאג צו זיינעם
פאטער יצחק, נאך מטרא , צו
קרית ארבע : דאזוועלכע הייסט
אויך חברון , אווא' זיך אברהם
אונד יצחק אויפגעאלטען :
(כז) אלו יצחק הונדערט
אונד אכטציג יאהרע

כו ובני זלפה שפחת לאה גר
ואשר אלה בני יעקב אשר ילדו
לו בפדן ארם : כו יבא יעקב אל
יצחק אביו במרת קרית
ארבע הוא חברון אשר נקרא
שם אברהם ויצחק : כז ויהיו
ימי יצחק מאת שנה ושמונים
שנה

רש"י

תרגום אונקלוס

השנים שנעשה לשני שנים : (כו) מורא -
שם המישור : קרית ארבע . שם העיר מורא
קרית ארבע חיל מישור של קרית ארבע וז"ל
היה לו לכתוב מורא הקרית ארבע כן דרך
המקרא בכל דבר ששמו כפול כגון זה וכגון בית
לחם, חבי עור, בית אל שם הונדך להטיל בו
ה"א טיתנה בראש התיב' השניה בית הלחמי .
(שמאל א' ט"ז) בעפרת חבי העזרי (שופטים
ו') בנה סאל בית האלי (מלכים א' ט"ז) :
ויגע

(כ) ובני זלפה אמתא דלאה גר
ואשר אליו בני יעקב דאתי לידוליה
בפדן ארם : (כו) ואתא יעקב לות
יצחק אבותי למטרא קרית ארבע היא
חברון די בר תשו אברהם ויצחק :
(כז) ויהו ימי יצחק מאת שנה ושמונים
שנין

באור

שמות הראשונים בטעם כשיבואו ג' או ד' שמות רבופים או יותר , הפסיק פה מלת ראובן
בעבור מלת בכור שאינה חוזרת רק עליו , ולכן גם המתרגם האשכנזי הוסיף ותרגם
(וארען שמעון) : (כו) אשר ילד לו , דרך כלל לשון יחיד , על רבים : בפרן ארם עשתי
עשר טלדו לו שם כי בנימין נולד בארן כנען והכתוב כ' על הרוב , ורבים כן : (כו) מטרא ,
שם המישור , קרית ארבע , שם העיר , מורא קרית ארבע , חיל מישור של קרית ארבע ,
וז"ל היה לו לכתוב מורא הקרית ארבע , כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול כגון זה
וכגון בית לחם חבי עור בית אל שם הונדך להטיל בו ה"א טיתנה בראש התיבה השניה , בית
הלחמי (שמאל א' י"ז) בעפרת חבי העזרי (שופטים ו') בנה סאל בית האלי
(מלכים א' י"ז) . (רש"י) , ויהי לפי דבריו קרית ארבע שם עמם לעיר ההיא והה"א
לידיעה כאלו אמר מורא של הקרית ארבע , ויבא בכתוב הזה שם עמם פרטי עם סמיכות
גם עמם פרטי נודע בה"א הידיעה , והוא נגד דרכי לה"ק , והנה באמת אינו דומה אל
הראיות שהביא רק מנד הה"א הידיעה שתבוא בשם עמם פרטי המחובר משתי מלות , אבל
יש הבדל ביניהם , כי בכל הראיות שהביא אין התיבה האחרונה שם עמם משא , כי אם
שם יחסי הנגזר מן העמם בתוספת ו"ד היחס , הלחמי , העזרי , האלי , כמו הראובני ,
השמעוני , משא"כ קרית ארבע שנעשו ב' המלות שם עמם אחד אל העיר כמו בית אל ,
בית שמש , ואין ארבע יחס נגזר , ואין נודך אל ו"ד היחס כסוף , ועל כן מתורגם בארשי
ג"כ קרית ארבע , ולא קריתא דארבע כדרך הארמי בסמיכות , ואפי' קרית ארבע ת"א
ויב' קרית ארבע לפי שאינה רק ה"א הידיעה ואין בארשי ה"א הידיעה , ועין טע
שכתבתי

וישלה לה לו

שנה: כט ויגוע יצחק וימת ויאסף
אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו
אותו עשו ויעקב בניו: פ
לו ואלה תולדות עשו הוא
אדום: עשו לקח את-נשיו
מבנות כנען את-עדה בת-
אילון והחתי ואת-אהליבמה
בת

תרגום אשכנזי רסה

יאהרע אלט וואר: (כט) פער-
שיעד ער, שטארב אונד
ווארד צו ווינען פארפאהרען
איינגעטהאן, אלט, אונד
לעבענזאסט: זיינע זאהנע
עשו אונד יעקב בעגרוכען
איהן:

לו (א) ריועו איוט ריא גע-
שלעכטופאלגע פאן
עשו, אדער אדום: (ב) עשו
נאם ווייבער, פאן דען טאכט-
טערן כנענ'ן: נעהמליך עדה,
טאכטער דען חתין אילון,
אהליבמה טאכטער

רשי

(כט) ויגוע יצחק: אין מוקד' ומאחר בתורה
מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב
שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים
שנה שנאמר ויצחק בן ששים שנה ויצחק מת
בשנת ק"ב ליעקב אם תוכיח ששים מנחה
ושמונים שנה נשארו ק"ד ויוסף נמכר בן י"ז
שנה ולמה שנה שנת ק"ח ליעקב כינד בן ס"ג
כתבך י"ד שנה נטמן בבית עבר הרי ע"ז.
וארבע עשרה עבר בלשה ובסוף י"ד נולד יוסף
שנאמר והיה כאשר ילדה רחל את יוסף וגומר

הריב"א וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי ק"ח:

לו (ב) עדה בת אילון: היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת
בשמים לע"א: אהליבמה: היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר
שהיא

באור

מכנתיו עוד נפ' חיי שרה (לעיל כ"ג ב'): (כט) ויגוע יצחק, אין מוקדס ומאחר בתור'
מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, לשון רש"י (ועיין גם המשניות), וכבר
כתבתי שזה מנהג הכתוב בכל הדורות יספר ענין האדם ותולדותיו ומיתתו ויתחיל
בתולדות הדור האחר, ודלוי היה להקדים מיתת יצחק לתולדות יעקב (ר"ל לכתבה
בסוף ס' תולדות כי אח"כ לא יספר עוד ממות דבר), כאשר עשה באברהם ובכל דורות
הראשונים אבל יתכוין הכתוב להגיד כי יצחק מת בשינה טובה זקן ושבע ימים אחרי
שש אליו בני המצורך הטובל מעלתו וקצרוהו בכבוד עשו ויעקב בניו גדולי העולם
לא הוצרך להזכיר כי קצרוהו במערת המכפלה בעבור שהזכיר כי היה בעיר ההיא
ואנה יקברוהו רק בקבר אביו (הרמב"ן): עשו ויעקב, לפי שהיה בכבוד ויעקב היה
חולק לו כבוד הקדומו הכתוב, אבל בקצרות אברהם הקדים הכתוב יצחק ליאמעאל
לפי שהיה בן השפחה (הרמב"ם):

לו (א) עשו הוא אדום, תיב"ע הוא דמותקרי אדום: (ב) אה עדה בת אילון
החתי וגו' ואת אהליבמה בת ענה וגו', ובספוק שאמריו ואת בשמת בת ישמעאל
וגו'